

Bíró Lajos: A fönix és a bárány Debrecen címerállatai

A görög mitológiából is ismert fönix (phoenix) csodamadár alakja Egyiptomból eredeztethető. A hagyomány szerint ugyanis Héliopoliszban (=Napváros) állt az Ún-ben-kó, amelyen az idők kezdetén megjelent a Napisten, akinek így szól az egyik ósi felirat: „*Ó, Atum-Heperer, aki felragyogsz a dombon! Felragyogsz, mint a ben-kó fönixe a héliopoliszi fönix-házban.*” Az óegyiptomi „ben” szó fényisten jelentésű, és „benu” volt a Hajnalszűz (Vénusz) neve. Világosan felismerhető a „ben(u)”, a „Ven(us)” és a magyar „fény” szavak közös származása. A „fönix” (phoenix), a pálma (görögül phoenix) és Fönícia neve is egy tőrlől erednek. Fönícia és az onnan kivándorolt punok nevét „vörös”-nek értelmezik, amit az is megerősít, hogy a finn „puna” szó „piros, vörös” jelentésű. A fönixmadaral nemcsak az egyiptomiak és görögök, de még a kínaiak is vörös-piros színűnek tartották (piros a tűz-szín, mint a magyar nyelv pir-piros-parázs-przcscl-pörkölt-stb- szóbokra is jelzi). A „Nap” szavunk a „fény” egy változata, a finn Panu neve (a földi tűz, aki a hűregék szerint a Nap fia) meg éppen a „Nap” szó fordítottjának tűnik.

A fönixmadár (a fény-madár) egy hagyomány szerint 1294 évig él (ami a processzió idejének a fele). A fönix az újjászületés, a halhatatlanság jelképe, a Nap lelke, az életadó Hajnalszűz (=Vénusz) madara, akit joggal tartottak Krisztus szimbólumának is. Hiszen János evangéliuma szerint azt mondta Jézus: „*Azért szerel engem az Atya, mert én letesszem az én életemet, hogy újra felvegyem azt. Senki sem veszi azt el éntőlem, hanem én teszem le azt én magamtól. Van hatalmam letenni azt és van hatalmam ismét felvenni azt.*” (10, 17-18.) A fönix, miután saját testének melegtől lángrolóban és elég, harmadnapra rá hamvaiból fellámad – Jézus is a halálától számított harmadik napon (vasárnap hajnalban) támadt fel. Jézus, akárcsak a fönix, a Vénuszszal (=Fényes) is azonos: „*Én vagyok... ama fényes és hajnali csillag*” (Ján. Jel. 22, 16.) Krisztus közelgő újbóli eljövetele a fönix utolsó megjelenése, újjászületése lesz.

A bárány, Debrecen címerének másik fő alakja ugyanúgy az újjászületés (és így a termékenység) jelképe ősidők óta. Igaz, hogy a bárány, mint Krisztus-szimbólum, keresztény gyökerű, de nem véletlenül lett az, ezért meg kell vizsgálni a kos- (juh-, bárány-) kultusz még mélyebben lévő gyökereit is. A Kos a Zodiákus első jegye, a tavaszi újjászületést jelző csillagkép. A sumér hagyomány is a kos (a juh) elsősgel tanúsítja: a Juh és Gabona teremteséről szóló költeményben olvashatjuk: „*Ama napon azt, ahol az istenek születtek, a Fénylő Dombon álló házban megalkották ők a Juhot s a Gabonát... Aklában áll a Juh, a pásztor, aklában fényül ragyog... A juh s a gabona fénylően jelentek meg. Az égben náluk található a bőség, az Országban náluk található az élet lehelleje, ők irányítják az istenek erőt...”*

A kos (bárány, juh) tehát úgy jelent meg ragyogva a teremés kezdetén a Fénylő Dombon, mint az egyiptomi mítosz benu-madara, Héliopolisz fönixe a kő-obeliszk tetején.

„*A bárány mindig a győztes Krisztus jelképe*” - írja Vanyó László. A Jelenések könyvében a Bárány a pásztor (a sumér vers, hajó a fordítása, szintén pásztornak nevezi a fénylő Juhot), aki királyi széken ül, vagy a Sion hegyén jelenik meg (...a Fénylő Domb...) és a megváltottakat az „*elő vizek forrásához tereli*”. (Ján. Jel. 7, 17.)

Debrecen címerében a Nap-glóriás bárány mögött pálma látható, az ókori életfa, ami a honfoglaló magyarok művészetében is a legfontosabb díszítő motívumok egyike volt. A címer tetején pedig a lángoló koronából felszálló fönix és a fölötte ragyogó Nap, akárcsak a glóriás bárány Jézusra, mint a Győzhetetlen Napistenre (Sol Invictus), a királyok királyára, a világvege ítélőbírájára mutat. Debrecen címerc tétét olyan helyet jelöl, ahol a Kezdet és a Vég találkozik, ahol a Nap meghal és újra megszületik. A fönix és a bárány: megdicsőülő, diadalra jutó áldozatok, az önfeláldozás példái.

Bíró Lajos /1961/ ír

....ami városnak látszik, csupán tábort.

Az Alföldön a táj és az ember között a viszony nem világos. Ez az idejencsés az, amely mindennemű településen azonnal és mindenkinek feltűnik. Az Alföldön nincs város olyan értelemben, mint Nyugaton, vagy Erdélyben, ahol az urbanitás magától értetődik. Mert a város nem a véletlenül sűrűn beépített emeles házakkal, utcákkal, rendezett forgalommal, kereskedelemmel és iparral rendelkező hely, hanem céltudatos szándékkal elgondolt életrend. Az alföldi város életrendje nem különbözik a faluétól. A falu pedig a sátorlábortól. Debrecen kevésbé város, mint a tiszterti kisebb és szegényebb Kőszeg. A település idejencsés, mint a nomád sátorváros és ha holnap fölszednék, hogy tovább vándoroljanak, senki sem csodálkozna. A város jellege, hogy a választott középponthoz mindenki lehetőleg közel legyen. Az alföldi városnak nincs középpontja s ezért elterül. A centrum természetesen sohasem absztrakt, vagyis nem gazdasági, vagy közigazgatási, vagy egyéb gyakorlat. Mint az archaikus görög polisban, a középpont a felsőbb erő jelenléte. Ahol akár tudatosan, akár tudatlanul ez a középpont él, a megtelepedés végleges, ahol középpont nincs, ott, ami városnak látszik, csupán tábort.

(Hamvas Béla: Az öt génusz. Életünk Könyvek, Szombathely 1988.)

A város neve

Városunk nevének eredetéről sok vita folyt. Egycsak a bolgár-török, mások a szláv eredet mellett foglaltak állást. Lehetséges, hogy névadója, a település első földesura a bolgár-török eredetű DEBREZUN volt, akinek ősei a honfoglaló magyarokkal érkeztek e tájra.

A helynévvel oklevelekben 1214-1235 között találkozunk. Mások a városnév szláv eredetere utalnak, a DOBRE (jó) és a ZEN (föld) szóból származtatják. A név nehezen magyarázható, hiszen a középkori oklevelekben és később is számos változatban szerepel. Debrecen város nevének eredetével Vályi András, Sándor István, Szűcs István, Balkányi Szabó Lajos, Melich János foglalkozott. Végül is 1925-ben Németh Gyula nyelvudósunk tisztázta az eredetét. Ő kiindulópontnak a város nevének legrégibb írásos alakját teszi meg: Debrezun (olv. Debreszun 1235. Váradí Regestrum 138). A név gyökereit a magyarországi Árpád-kori törökség, besenyők, kazárok, uzok nyelvében keresi és találja meg. A Debrészun alak a debresin török szó megfelelője, jelentése: „éljen, mozogjon”. Alapszáva a debró ige, s ennek felszólító mód egyes szám harmadik személye: a debresin. Ebből keletkezett a magyar Debrészun, a későbbi Debrecön, Debrócön, Debrecen, a magyar nyelv hangtörvényeinek megfelelően. Először személynév volt, s ebből lett helynévvé úgy, hogy a város Debrészun nevű alapítójának vagy birtokosának a neve – egyes számú alanyesetben – a város nevévé vált. Maga a Debrészun személynév a névmisztikában, a babonában gyökerezik, amely szerint a névnek hatása van viselőjének további sorsára: aki tehát a Debrészun nevet viseli, sokáig él. Az efféle nevet kívánságnévnek mondják.

Településtörténeti szempontból is valószínű Debrecen nevének török eredete. Hogy e tájon az Árpád-korban erős török települések voltak, világosan mutatják a Debrecen környéki török eredetű helynevek: Ladány, Bőszörmény.

(Debrecen utca nevei szerk.: Dr. Nábrádi Mihály, Debrecen, 1984.)

A város neve

Debreczeni a sarmatak nyelvén boldogságot jelent. (Vályi A.: Magyarország leírása I. köt. 464. lap. Buda 1796.) Novotny E. dr. szerint nem kétséges Debrecen nevének az ősi szumi nyelv segítségével történő megjelölése: DIB-RD-ID-ZU-EN = a Hold-isten kezének megragadása. A szumitok ugyanis a Holdisten, Zu-En-t hívták segítségül, s ezt az ősi királyi szertartást nevezték így. Ebből következett tehát, hogy Debrecen a „pogány” korban már kultikus hely volt.

(Badány Jós Ferenc: A Magyar Nemzet történetének kis tükre I. Buenos Aires, 1984.)